

Algemene analyse van de Europese Green Deal

Maart 2020

De Europese Green Deal is het nieuwe draaiboek van de Europese Commissie om de transitie naar een « klimaatneutrale samenleving » in 2050 tot stand te brengen. Het werd bekend gemaakt op 11 december 2019 en het zal stelselmatig worden aangevuld met een reeks uitvoeringsmaatregelen. Dit plan heeft de verdienste dat het een duidelijke richting uitzet, dat het klimaat een transversaal onderwerp is en dat het de verschillende projecten omarmt die nodig zijn om koolstofneutraliteit te bereiken. De aangekondigde ambitieuze doelstellingen dreigen echter dode letter te blijven indien men onvoldoende financiële, politieke en menselijke middelen inzet en geen coherentie garandeert in het Europese beleid.

Eerste stap naar meer ambitie...

De doelstelling om in 2050 het eerste klimaatneutrale continent te zijn, werd door alle Europese staatshoofden, met uitzondering van Polen, goedgekeurd tijdens de Europese Raad van 12 december 2019¹ en is nu geratificeerd in de vorm van een "Europese klimaatwet", voorgesteld op 4 maart 2020. De Commissie zou tegen september 2020 een nieuwe verhoogde doelstelling voorstellen voor de uitstootreductie² « van minstens 50% of zelfs 55% »³ ten opzichte van 1990. Deze verhoging maakt deel uit van het mechanisme voor de herziening van de ambitie in het Akkoord van Parijs, dat vereist dat elke Partij bij het Akkoord uiterlijk op de COP26, die van 9 tot 19 november in Glasgow (Schotland) zal plaatsvinden, nieuwe klimaatengagementen (zogenaamde "National Determined Contributions" of NDCs) voorstelt. We wijzen erop dat deze logica van de ambitieherziening, die onontbeerlijk is om de doelstellingen van het Akkoord van Parijs te respecteren, op bindende wijze is vastgelegd in de Europese Klimaatwet⁴.

...die verder versterkt en versneld zal moeten worden...

Wat de Commissie voorstelt, dreigt echter **te laat** te komen en **onvoldoende ambitieus** te zijn. Ten eerste zal de aankondiging van een nieuw engagement voor 2030 in september te laat komen als de Europese Unie echt de rol van "wereldleider" op zich wil nemen en ervoor wil zorgen dat de COP26 in november een succes wordt. Naast de aankondiging van de Commissie moet de nieuwe doelstelling voor 2030 namelijk ook door alle Europese staatshoofden en regeringsleiders tijdens de Europese Raad worden goedgekeurd. Om zich aan het tijdschema te houden en haar nieuwe doelstelling ruim voor de COP26 aan te kondigen (om andere staten aan te moedigen hetzelfde te doen), moet de Commissie haar aankondiging **vóór** de Europese Raad van 18 en 19 juni doen. Bovendien moet de Europese Unie, naar het voorbeeld van de Verenigde Staten en China die vóór de sluiting van het Akkoord van Parijs een katalyserende rol hebben gespeeld, een solide bondgenootschap met China opbouwen om een sterke internationale dynamiek op gang te brengen en de mondiale ambitie op te krikken. De Commissie beschouwt de geplande topontmoetingen tussen de Europese Unie en China in maart en september dan ook als sleutelmomenten⁵.

¹ Conclusies van de Europese Raad op 12 december 2019 : <https://www.consilium.europa.eu/media/41778/12-euco-final-conclusions-fr.pdf>

² De huidige Europese doelstelling van de reductie van broeikasgassen, die dateert uit 2014, bedraagt 40% ten opzichte van de uitstoot in 1990.

³ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-green-deal-communication_en.pdf , p.5

⁴ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/commission-proposal-regulation-european-climate-law-march-2020_en.pdf

⁵ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-green-deal-communication_en.pdf , p. 25

Ten tweede moet de verhoging van de Europese doelstelling voor 2030, om in overeenstemming te zijn met het Akkoord van Parijs, **ten minste** 55% bedragen (ten opzichte van het niveau in 1990). Dit is een strikt minimum, aangezien het laatste verslag van het Milieuprogramma van de Verenigde Naties ons vertelt dat de wereldwijde uitstoot tussen 2020 en 2030 met 7,6 procent per jaar moet worden teruggedrongen om onder de 1,5°C van de opwarming te blijven en de ergste gevolgen te voorkomen⁶. Deze boodschap werd duidelijk bevestigd door het Europees Parlement, dat weliswaar het pact in zijn geheel bevestigt, maar er in een gezamenlijke resolutie, die met een grote meerderheid is aangenomen, op aandringt dat de doelstelling voor 2030 tot 55 procent wordt verhoogd⁷. Dit is ook het standpunt van het Europees Vakverbond⁸.

We wijzen er op dat de Europese Unie, als rijk machtsblok en als historische uitstoter, ruim voor 2050 koolstofneutraal moet worden. Dit is onontbeerlijk als we de wereldwijde doelstelling voor decarbonisatie voor 2050 willen bereiken, zoals vermeld in het speciale IPCC-rapport over de opwarming van 1,5°C⁹. Volgens de Klimaatcoalitie moet de Europese inspanning hiervoor in essentie gericht zijn op een effectieve reductie van de uitstoot (minimaal 95% reductie ten opzichte van 1990).

De Green Deal moet een sociaal en ecologisch pact zijn

Klimaatactie kan alleen werkelijk effectief zijn en aanvaard worden als het eerlijke maatregelen bevat. Met het oog op de sociale en ecologische crisis moet de Green Deal inclusief zijn en ervoor zorgen dat niemand achterblijft in deze massale transitie naar een koolstofarme wereld. Een van de instrumenten van het voorgestelde investeringsplan is het rechtvaardige transitiemechanisme, waarvan de eerste pijler het Just Transition Fund is. Dit fonds wilt de transitie van de regio's die het meest afhankelijk zijn van fossiele brandstoffen en de transitie binnen de koolstofintensieve sectoren ondersteunen. De Commissie voorziet hiervoor tot 143 miljard euro in tien jaar tijd. Hoewel dit niet voldoende is gezien de enorme uitdaging van een rechtvaardige transitie in Europa, kan het wel helpen om een impuls te geven aan de betreffende regio's. We mogen echter niet vergeten dat een rechtvaardige transitie bovenal een sociale kwestie is, die álle werknemers in heel Europa moet aangaan. Bovendien moet de Europese Unie in het kader van de uitvoering van het VN-programma 2030 voor duurzame ontwikkeling meer aandacht besteden aan mensen in precaire situaties en aan de meest kwetsbare bevolkingsgroepen, met name vrouwen. Het klimaat- en milieubeleid moet een belangrijke hefboom zijn om de ongelijkheden en de armoede in Europa terug te dringen, met name de energearmoede.

Naast het sociale is ook het ecologische belangrijk. De Green Deal biedt via de opmaak van de 2030 biodiversiteitsstrategie een cruciale kans om de ecologische crisis op een fundamentele en gecoördineerde manier aan te pakken. Het is immers noodzakelijk dat klimaat- en natuurmaatregelen gezamenlijk worden aangepakt. We vragen vanuit de Klimaatcoalitie dat er in de nieuwe biodiversiteitsstrategie ambitieuze en afdwingbare juridische maatregelen en bindende doelen voor de bescherming en het herstel van natuur worden opgenomen.

Zonder adequate financiering geen echte ambitie

Om de Green Deal te realiseren moeten de nodige middelen worden vrijgemaakt. De discussie over de doelstellingen mag weliswaar niet worden gereduceerd tot geld, maar die kan niet los worden gezien van de discussie over de investeringen en de financiering van de transitie. De Commissie schat dat er

⁶ Milieuprogramma van de Verenigde Naties, rapport uit 2019 over de kloof tussen de noden en de perspectieven inzake emissiereductie (Emission Gap Report 2019) <https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/30797/EGR2019.pdf>

⁷ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RC-9-2020-0040_EN.html

⁸ Standpunt van ETUC over de sleuteisen om een rechtvaardige transitie te realiseren en klimaatactie te stimuleren na de Europese verkiezingen, april 2019, p. 2 : <https://www.etuc.org/fr/document/position-de-la-ces-sur-les-revendications-cles-pour-construire-une-transition-juste-et>

⁹ <https://www.ipcc.ch/sr15/>

260 miljard euro per jaar moet worden geïnvesteerd om tegen 2050 koolstofneutraal te worden¹⁰. Het pact zegt 25% van de EU-begroting te willen besteden aan de Green Deal en een investeringsplan te voorzien van 1 biljoen euro voor het komende decennium. Hoewel deze bedragen aanzienlijk zijn, zullen ze waarschijnlijk onvoldoende blijken. De Europese Rekenkamer schat namelijk dat de investering die nodig is om de uitstoot tegen 2030 met 40 procent te verminderen ten opzichte van 1990, wordt geschat op 1 115 miljard euro **per jaar**¹¹. Het verhogen van de reductiedoelstelling tot 50-55%, zoals voorgesteld in de Green Deal, veronderstelt nog hogere bedragen. Bovendien zijn de voorstellen van de Commissie om publieke en private financiering te activeren niet voldoende. Ze mobiliseren te weinig middelen en zijn niet voldoende dwingend voor de desinvestering van fossiele brandstoffen. Coherentie vereist de moed om een einde te maken aan de investeringen in de ontwikkeling van met name de wegen- en luchthaveninfrastructuur, die leiden tot een toename van het vervoersvolume en een grotere afhankelijkheid van fossiele brandstoffen. Bovendien dreigt de buitensporige nadruk op particuliere financiering de kosten te verschuiven naar de samenleving en de voordelen te privatiseren. Er zijn verdere inspanningen nodig om de vereiste grootschalige investeringen op zowel Europees als nationaal niveau veilig te stellen: de Europese begroting moet de noodzaak van een sociaal rechtvaardige transitie weerspiegelen, de Europese belastingregels moeten worden hervormd om groene overheidsinvesteringen te stimuleren, er moet een fiscaal en financieel beleid komen dat "bruine" investeringen bestraft, en overheidsinvesteringfondsen zoals InvestEU moeten grondig worden "groen" gemaakt. De ECB moet dit beleid ook steunen. Daarbij moet worden gezorgd voor een eerlijke verdeling van de kosten en baten. Een manier om vooruitgang te boeken zou zijn om het model van het Finance Climate Pact te volgen, waarin wordt voorgesteld om de aanzienlijke financiële middelen die momenteel naar speculatie en dividenden gaan, via een Europese klimaatbank en een Europese winstbelasting vast te leggen en deze te besteden aan een investeringsplan van 30 jaar voor een rechtvaardige transitie¹².

Coherentie staat centraal

Voor alle bevoegdheden van de Europese Unie is de kwestie van coherentie van het allergrootste belang. Dit geldt niet alleen voor de financiering, maar ook voor het landbouw- en handelsbeleid. De Green Deal bevestigt de engagementen van de EU op het vlak van duurzaamheid in haar handelsbeleid weliswaar wel, maar er is nog een lange weg te gaan om tot een echt "groen" handelsbeleid te komen. Hoewel de aankondiging dat "de meest recente overeenkomsten van de EU allemaal een bindende toezegging van de partijen bevatten om het Akkoord van Parijs te ratificeren en concreet uit te voeren" positief is, moet deze bindende maatregel gelden voor alle duurzame ontwikkelingsdoelstellingen. De eerste test voor de Green Deal zal het geplande akkoord tussen de EU en de Mercosur-landen (Argentinië, Brazilië, Paraguay, Uruguay en Venezuela) zijn, die in haar huidige vorm zal leiden tot een toename van de wereldwijde uitstoot, de uitstoot in de partnerlanden¹³ en een bedreiging van de mensenrechten. Bovendien is het essentieel om de uitgaven en investeringen te heroriënteren met respect voor de klimaatdoelstellingen. Dit begint met de uitvoering of verdieping van het beleid inzake de desinvestering van fossiele brandstoffen uit openbare en particuliere bronnen, om sectoren en processen op te nemen die structureel koolstofintensief zijn of afhankelijk zijn van fossiele brandstoffen. Het is nog een belangrijke opgave voor Europa om alle investeringen in overeenstemming te brengen met het Akkoord van Parijs. De recente aankondiging van de Europese Investeringsbank (EIB) over haar nieuwe krediet- en investeringsbeleid, dat tegen 2021 een einde zou maken aan alle financieringen voor fossiele energieprojecten, is alvast een belangrijke stap in de goede richting. Belangrijk is dat dit

¹⁰ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-green-deal-communication_en.pdf, p. 15

¹¹ European Court of Audition, « EU action on energy and climate change », 2017, p. 58.

¹² <https://www.pacte-climat.eu/en/>

¹³ http://www.eumercosursia.com/uploads/4/0/7/2/40728425/final_interim_report_publication_03oct2019.pdf

eveneens geldt voor infrastructuur- en andere projecten rond fossiel gas, die een overgang naar een 100% hernieuwbaar systeem bemoeilijken.

Een "groene diplomatie" die solidair is met het Zuiden en de mensenrechten respecteert

Om een succesvolle "Green Deal diplomatie" en "groene allianties" te ontwikkelen, zou de Commissie zich als een voorvechter moeten opstellen van de zaken die voor de ontwikkelingslanden en de gemarginaliseerde groepen in het Akkoord van Parijs gelden. Dit betekent in de eerste plaats een verhoging van de klimaatambitie, die ook zal helpen om het goede voorbeeld te geven aan de grootste uitstoters. Ten tweede moet de Europese Unie de financiële toezeggingen die in Kopenhagen zijn gedaan, nakomen en zorgen voor een eerlijke en toereikende bijdrage aan het internationaal klimaatfinancieringsmechanisme, zowel voor adaptatie als voor mitigatie. Tegelijkertijd moet de Europese Unie er ook voor zorgen dat zij een institutionele aanpak ondersteunt voor de financiering van steun aan slachtoffers van de klimaatverandering, die bekend staat als "loss and damage", waarbij ook rekening wordt gehouden met het probleem van de klimaatvluchtelingen. Tot slot moet men in het pact bijzondere aandacht besteden aan de meest kwetsbare bevolkingsgroepen, door het klimaatbeleid in overeenstemming te brengen met de mensenrechten en de 17 duurzame ontwikkelingsdoelstellingen. In dit verband is het betreuenswaardig dat men in de Green Deal niet spreekt over genderrechtvaardigheid en gelijkheid tussen vrouwen en mannen.

Hoe zit het met België?

Het Belgische klimaatbeleid is rechtstreeks afhankelijk van de beslissingen van de Europese Unie. De ambitieuze nieuwe aanpak van de Commissie en de verhoging van de doelstellingen voor 2030 en 2050 zullen een rechtstreekse invloed hebben op de maatregelen die op nationaal niveau moeten worden genomen, zowel voor de Federale regering als voor de gewesten. Nu het overleg in België blokkeert, is deze nieuwe Europese dynamiek een belangrijke hefboom voor de ambitieverhoging in verschillende sectoren zoals transport, de circulaire economie of de industrie. België moet bij de koplopers aansluiten, vooral bij het twaalfstal Europese landen die besloten hebben meer te doen en de Europese Commissie op te roepen om een nieuwe doelstelling voor 2030 eerder dan gepland in te dienen, dat wil zeggen uiterlijk in juni¹⁴. Het is dan ook essentieel dat de algemene samenwerking en de samenwerking tussen de verschillende bevoegde entiteiten verbetert, zodat België niet langer achterblijft op het vlak van haar klimaatambities. Ons land moet, net als de Europese Unie, een beleid voeren dat in overeenstemming is met het Akkoord van Parijs, in alle sectoren van de economie en van de samenleving. Tot slot moet de uitvoering van het nationaal klimaatbeleid gepaard gaan met een sociaal beleid dat niemand achterlaat in de transitie. Ter herinnering: België is een van de Europese landen die bij de klimaattransitie het meeste te winnen zou hebben op het vlak van jobcreatie¹⁵. Meer dan ooit hebben we beleidsmakers nodig met een collectieve, coherente en eerlijke visie. Ons land heeft de plicht en de mogelijkheden om een drijvende kracht voor verandering te zijn.

¹⁴ <https://kefm.dk/media/12992/joint-letter-call-for-plan-to-increase-2030-target.pdf>

¹⁵ Eurofound, Energy scenario: Employment implications of the Paris Climate Agreement
https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/fomeef18003en.pdf